

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Издази трипут у месецу и стаје шесдесет гроша годишње.

ГОДИНА

4

1867

ВОИИН

БРОЈ

25

1. Септемб.

ЛИСТ ЗА ВОИНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Шаспотова пушка. — Стројна правила према тактици — Образова-
ност народна стоји у тесној сизи са његовим савршенством у умет-
ности ратној.

ШАСПОТОВА ПУШКА.

—
(Продужење.)

Да бисмо се могли што боље упознати како са узајамним одношајем ова три дела тако и са њиховим правим размештајем, ми ћемо их разгледати при употреби пушке, која се (као и сваког метнога оружја) из пуњења и избацавања састоји. Пуњење се опет дели на запињање пера, отворање задњег дела, намештање вишека и затворање цеви.

Кад се иглењачин апарат *B* помоћу ручице *a* натраг повуче, — увијено перо затеже се; ово движење још већма олакшавају подметути малени точкови *b*; при томе близи преко жививога узвишења *D* коса површина *c*; узвишење *D* служи као нека подужица, на коју притискује речена коса равнина, — а које се повраћа одмах у први свој положај, чим преко њега пређе део *c*. Запињање пера свршава се кад прстен *d* (који на перу стоји) притисне прстен *e*, који је уврћен у стражњи део механизма:

те за ово време перо се скупи па и део c на D ослони.

Прва је радња отворање затвора, које се овако чини. Положај је првобитан; цев је затворена и полуга f са својим ивичастим дOMETKOM g стоји пред узвишењем h , које је једна страна стражњему делу увртке. Ухвати се за полугу f и за толико у поље окрене док год она не дође у положај, који је управан на први; а ово је могуће, јер на поментоме стражњему делу увртке има косога прореза, у коме се то обртање чини. За тим се опет помоћу полуге f једновремено извлачи бундачни затворац и иглењачин апарат; извлачење дотле иде, док шип ii , (који је усечен у стражњему делу увртке, а помоћу f за четврт круга у поље окренут) са својим крајем i не удари на малену увртку v (ово се види у слици 2), која врло мало стрчи у унутрашњости шупљине стражњега дела речене главне увртке. Са овим једновременим извлачењем оба дела постаје заједнички потисак и перо се затегне, које се и опет ослободи и рашири кад стрма страна клина c прејезди преко прелаза D , и запетог стања савршено нестане. Да ово не буде служи увртка k , која при првоме положају затвораца у усеку l лежи: при извлачењу иглењачнога апарата помиче се увртка са овога свога места, те услед тога бундачни затворац, по што је се окренуо, ослони се на њу (ово се види у слици 3).

Тим начином перо се затегне и затвор отвори, па се може вишек метути у простор где барут стоји.

Затворање се чини обратним начином, којим се

послужисмо при пуњењу. Помоћу полуге f гурне се напред справа, што кундак затвора, а окретањем у десно доле доводи се у свој водоравни положај, у коме се подупире полуга f , као што напред споменуемо, на узвишење h задњег дела увртке. Са помицањем кундачнога затвора помиче се у напред и иглењачин апарат али само дотле, док се клин s наново не задржи о орах (?) D . Увијено перо и опет је затегнуто, ал је иглица што запаљује барут, сакривена у својој цеви.

Кад је се полуга f савршено у свој првашњи положај повратила, т. ј. кад је се за четврт круга на десно доле обрнула, — тад у тренутку томе увртка k долази управо пред улазак исека l , у који и уђе, јер то увијено перо ускорава; при овоме пак покретни орах D ослобођава клин s . И пушка је у овоме стању спремна да се опали. Но ако се неће одмах да пуца, онда је могуће оружје на првоме запетоме стању задржати, при чему се полуга f не доведе савршено у свој првашњи положај, већ се у таки коси положај постави, да се увртка k у маломе исечку m заустави; а простим ударом на полугу f , пушка сама дође у стање, из кога се може одмах пуцати.

Избацивање се чини, као и при обичној пушци: обарача n повуче се, с тим полуга C (чији крај q уздржава перо p) која је у додиру с n , покрене се: o а с њим трећем и осом u уздржавани орах D на ниже се повлачи. При овоме s губи свој ослонац, узајамно притиснуто увијено перо ослободи ће се и погурнуће у напред иглењачин апарат за запаљи-

вање; сад врхаста игла провали завој на стражњему делу вишека, где запаљива смеша стоји и барут плане. —

Осим у почетку наведених извештаја о опитима који су чињени у Вранцуској са овом Шасповом пушком, стоје нам на руци и искуства чињена са овом пушком у Немачкој, по којима можемо сигурно оценити праву вредност њихову.

Под председништвом ерц-херцега Вилхелма чињена су у Бечу испитивања свију досад познатих пушака, што се са страг пуне, — да из њих изаберу једну која се најбоља покаже за Аустријску војску. Овај веома важан задатак много је тежи, но што га имађаше Француска испитна комисија у истој намери; јер ова је имала свега један систем преда се, за њ дакле имала је да изрече свој суд — да га одбаци или прими. Између снасет других пушака беше и ова Шаспотова пушка донешена пред комисију, и ми ћемо из испитивања што се нарочито ње ради чинише, — узети за даље посматрање наше.

Да бы се као општи поглед имао на владање Шаспотове пушке, избаци се из ње 26 метака на циљ, који 600 корака одстајаше.

Први метац не опали; и други слага, при свем том што је се пре овога наново игла запела, — морао се дакле вишек шипком истерати. Испитивање показа, да како дно капсуле тако и каучуковити цилиндар беше проболо игла, али само запаљива смеша не бејаше додирнута. Но кад и трећи пут пушка не опали, покуша се те се увијено перо наопак мету у апарат за запаљивање, пушка се

и опетъ напуни и окину, — ал оваї пут одмах излете хитац.

Од четвртога метка па на даље већ се више не могаше руком перо запињати, и то се од сад чинило помоћу више удараца са једним дрвеним чекићем. При деветоме метку бејаше се приковала кутица с за врх игле.

Почем тешкоћа око отворања затвора све већма растијаше, то се прејину намишљено испитивање са 26 хитаца и справа се раствори, при чему следеће се показало:

Игла што подпаљује, од прилике за 1 палац од врха свога, бејаше покривена барутним остатком; увијено перо пак савршено чисто. Ваљак из вулканизаног каучука беше сав поплављен барутним гасом а граничећи део кундачнога затворача барутним остатком превучен.

Да би ове махне уклонили, замени се кундачни затворац, каучуковити шип и увијено перо са новим саставним деловима, чиме затворац постане употребљив.

Са оваком пушком сад избаци се на циљ 53 метака, за тим брзо 32, из слободне руке, и на-послетку 3 метка, при чему пушку у справу за мерење трзања углавили беху. Нишанска даска беше далеко 600 корака.

При брзој пуцању на шестоме метку морало је се застати, јер вишечни остатак беше већ толки, да се није могло даље пуцати; до стрелца стајаху на столу хитци, како би се што брже она остала 26 метка избацила. Ово је трајало свега 2 минута

и 6 секунда, што ће рећи за минуто 12 избацаја.*)

Трзање пушке бејаше приметно.

При свих 88 метака доцнијих не застаде ниједан пут радња склопа за затворање; он се показа савршено употребљив и готово никаква друга знака не бејаше до што иглена цев беше нешто мало барутним остатком запруана.

За рад пробе, како би се пушка показала у ратним приликама где је није могуће много чистити и особиту пажњу на њу обраћати, продужило се пуцање са већ тако прљавом пушком. Ово су следи:

Избацило се 29 метака против нишана, који беше далеко 150 корака и

за тим 30 метака против нишана, који беше далеко 300 корака

при чему само један вишег слага, ал затворац је још добро радио. Онај вишек што се не упали беше шипком истеран и на њему се видело да каучуковити листићи кутнице с не бејаху иглицом прободени.

(Продужиће се.)

*) Поред овога нек је споменуто и то, да Француска сасредна испитна комисија бејаше нашла овај исти број избацаја у минути.

СТРОИНА ПРАВИЛА ПРЕМА ТАКТИЦИ.

Написао М. Драгомиров.

IV.

Из реченога мислимо могло је се увидети, како у правој боји једновидни и устаљени ред никако није удесан, па дакле и у мирним учењима не треба га дозвољавати. Но човечанство тако је склоњено, да није довољно на доказу главне тачке застати: готово увек наћиће се особе, које ослањајући се на оно што су већ навикли, — хитају да врше некоје појединости, јер ове по њиховоме мњењу иду у корист предмета, које они обожавају, и силно уображавају да само тек ови побијају основни довод противнички. Да речемо коју о овим појединостима.

Говоре, на прилику, овако: нормални ред навикава војску бистроме и вештоме вршењу команде; олакшава построји бојнога реда, јер и ако се при овој постројењу поједине чести не находе на месту, где би требало да су, а оно бар их је могуће лако довести на ова, нормални ред даје начелнику лако средства спремити се за бој при неочекиваном појаву непријатељевом. јер само ваља да изговори кратку команду, и бојни ред ће се устројити; оскудица у нормалнима редовима захтева од појединих старешина такав степен самосталности, какав они по највише не би имали, и томе подобно.

Речи, речи и речи, морамо ми на то рћи, ни: одбеси, одбеси и одбеси, за којима и сен нема правана представљања о томе, шта се и како у боју ради. Промотримо редом ове козиче.

“Нормални ред даје средство за бистро и вешто извршење команде” у делу, у коме неразумна команда при бојним околностима, до- дајемо ми. Ово можда и чудно изгледа, а међу тим оно је баш тако, и ако се код нас оно не познаје; те због тога само ми судимо по мирним учењима о томе, каквима се средствима може поренути војска у ави- жење и на рад доисни. Пренесимо се с мислима у војне околности. Представимо, иако само пуке батерије у путој команди. Она је бар једну врсту аутока, иначе околности су повољне т. ј. широк је и добар друм, још свежа сила људи. Помисливши на то, пита се: где би се нашао тако гласовит човек, који би мо- гао својим гласом најаичати толико пространство? Па кад је редат таква појава она је јасно, да је ко- манда у томе случају недовољна и мора се заменити **заповешћу**, коју носи или ађутанат или неко други, с таквом службом. И преко је потребно приметити, да у оваквоме случају још нема ни спомена о боју. Но на шта ће изаћи тај, кад речемо бој је? Изичи ће на то, да је команда недовољна не само за више батерона кад су у склупу, већ и за један само батерон. Узрочи су увиђавни: пуцањава оружја и хулање бо- рења учиниће, да је не могуће чути ипиту команду на ма и за један батерон, а кад је у честним колонама, — а да не споминем два и више батерона.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ово је се имало у виду и уништава се општа извршна команда командантова, кад му је батаљон у четним колонама; но у боју и сама предходна команда није увек могућа и треба да се однесеном **заповешћу** замени.

Овај резон спољашњи, материјални, односи се на скуп од више батаљона; но ово је врло важан резон, који показује неудесност овога средства (команде) у самоме духу или у идеји његовој.

Шта је то команда? Команда је научена фраза, до крајности скраћена, која не изражава савршено мисао начелнику, већ само нешто приближно њој. Ако ја на прилику командујем: **равнање на средину, кораком марш**, то ни један од мојих још не зна **куда управо и за шта их водим** а међу тим ће знати шта ће се радити, то је у боју прво условље, јер ако начелник падне, нико се неће с тога упудити, јер сваки извесно зна вољу и мисао убијенога вође свога. Представите себи батаљон, да иде јуришем село да заузме; — сад помислите само каква би то забуна била кад он не би знао куда је управо и за шта поведен а команданат му паде; па да је то и најсрчанији батаљон био, морао би се страховито збунити.

Узмимо другачу предпоставку, — сваки човек у батаљону зна шта нарочито чинити ваља, неж му и неколико вођа једно за другим падну, он опет неће се збунити и од хитње за познатом цели застати. Ето у овоме стоји одгонетка суваровљевога начина, који говораше — при јуришу сваки ваља да зна цел. — Још једна је особитост команде: одељењу се једноме каже

равњање је ма на коју страну, т. ј. пажљивост људи обраћа се не у правцу непријатеља, већ тамо где њега нема. Пристајем, равнање је заравно нужно за једновремено дејство; ако је пре команда била заповест, онда ви обраћате највише пажње код својих подчињених на сушност саме радње, која предстоји, не буди ли предходне заповести, већ једне уобичајене команде, онда се ту заравно реши, јер се пред непријатељем не равња по крајњем или сређњем већ по предњем, као што учи Суваров.

И тако радњи једнога дела, у случају где се команда допуњује лично заповешћу начелника, заповест и разишњење ваља увек да претходи команди његовој. Није тешко поњати, што не може ово овако да буде кад је више батаљона у скупцу, где се дакле никака највиша команда не разишњава. Доста: може ли се определити бојни ред свакоме делу ве-лике војске? Не, није могуће, јер се сваки део строји за се у особени свој ред, који само случајно може бити наљичан на бојан ред каквога другог дела. Јели могуће командовати или означити јуриш, а не разишнати **на шта** треба јуришати? Но ово је већ нешто друго, и до таквога степена самосталности не иде се без предходне заповести. У батаљону команда се још може допунити лично заповешћу командантовом; за вођу пак од више батаљона лична заповест већ више није могућа, осим заравно важних прилика; јер ако се он заузме и занима само једним батаљоном, изгубиће из вида све остале.

Из овога се као може извести закључење, да је команда за више батаљона, фраза, о којој не треба

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мислити већ је одмах извршити. У аустријским правилима, прво је начело при маневровању с више батаљона, да се за распоређаје само заповести употребљују. Разумевши ово, сваки појми што оно иначе није требао.

Ево пута, којим ми дођосмо до закључења: **нормални ред дотерује и усавршава војску за бистро и вешто вршење команде**, ал у ствари онда, кад у боју не мислимо команду употребити.

Но, може бити, ово се и не даје тако лепо применити у самоме боју, ал опет је оно корисно при упражњењима за рад гнзности, движењости и бистроће војне? Савршено је тако; но за ово и постоји тако звано **линијско учење**, које даје прилике начелнику да се увери, еда ли му батаљони разумеју своју ствар како сваки за се тако и у односу на друге батаљоне. При овом појамно је какви су удесни стројеви и движења, не искључујући ту и опште стројење свију батаљона у један каки му драго строј. Но ово нису бригадна, пукова или дивизијонска упражњења, већ батаљонска учења са неколко батаљона, да би се видело колко су они вични стројењу различитих стројева; да се узазна њихова вештина у томе, како они пазе на одстојања и растојања, која начелникзначи и т. д. Овде се не мисли на некаку тактичку цел: с тактичка гледишта пак, старији начелници опредељују стројеве батаљона, опредељују движење сабљом (које се не дозвољава при маневровању једнога батаљона с четним колонама), које је савршено другаче.

Каже се обично, ова упражњења утврђују ба-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тако у езерцирним правилима; а ми велимо, ово се не само постиза, већ је и сувишно, јер честа линијска узражјења педагнтно уахну штегну једновидност, и батаљонски командантн навикну се радити и стрпнги у исти стрп, у коме је њихов суеа.

(Продужке се.)

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОЈИ У ТЕЖНОЈ СВЕЗИ СА ЊЕЛОВИМ САРВШЕНОСТВОМ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

(Продужке.)

Осим тога он је подизао мостове на многим рекама Лаби, Рајни и т. д. да би их прећи могао кад је год уахтео.

Прем да је Шарлеман у свакоме простору намегнпо по два деутирца, кои би утврдили дохотке и назвали на владање суђага и провога, — онет великаши зго употребаваху своју власт, гуахчи сиромасхе, кои мораху носити јадам ропства. Исто тако упронастише се слободни грађани непрестаним радтовима царевине, где не имахше добрих закона за одржање реда.

Лујвик I. назван Смирени, дошао је на престо после оца свога 814. Монарх праведан, добар, добочинић, а у више склад за миран живот него ли за рат, имахше слаб карактер: те на скоро преревааду и подели је међу своје синове. Великаши сарвшено њим овладаше, и њихова моћ до такога степена уађе, да они продаваху вазаалску деуцу Марвима шаваурским, — еда би само што више бага прикупили.

Неколико месеци пре своје смрти 839, он наново

раздели царевину између своја три сина Лудвика германичкога, Карла ховеовог и Лотерија, — што учини, почетак крвавоме грађанском рату, у коме беше она гласита Фонтенејска битка, у којој Лотера победише његова браћа; изабрана богаштина и више од 80.000 људи ту је пало било.

У ово доба (841) четничка упадања Нормана бејаху честа и страшна; они имађаху изванредне дивљачке хитрости, вештине у морским стварима, смелости, постојанства, љубави и милосрђа, борбама, наглости у јуришу и лукавства и хитрости, које припомагаше и ојачаваше њихове малене четице. Једна тачка у закону њиховом овако је гласила: **један норман мора увек напасти на једнога непријатеља, бранити се против двојице, не дати се тројици; а побећи од четворице, не показавши ни најмањег знаја плашње.** Они облачашу оклоп као панцирску кошуљу, ношашу штит и умели су дивно владати секиром и мачем. Они по најчешће упадаху на плодове стране земље непријатељске; са малим чврстим чамцима они пливаху преко широких река догод не дођоше на какаво острво, које утврдише и беше им као слагалиште и место где се спасаваху; одавде опет бацаху се на околне обале и отимаше.

Сталнима силним упадањима нормана на земље царевине; учинише крај синови Лудвика Смиренога. Ово учинише **миром вердунским**, по савету духовних власти. У след овог уређења царевина бејаше савршено разасута. Карло Хов само је задржао неке долине, које су почелак данашњој француској земљи, говору и новоме племству.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Развојена земља патла је под тешким ударима рата, и црни облаци неслоге непрестане покриваше срећно небо. Под Карлом Ховнијем великаши бегашу силнији од краља, који невешт и неравовољан много је допринео те се разави феуда; он је немарно гледао осипавање, на шта више и сам потпомагао војводе, маркизе, графове, гувернере и т. д. који од сада бегашу само функције за целог живота. И на скоро пониче силесиа ситних независних гуверена. Нормански развојници по читаве округе пљачкаше; не-престано грабаху грађански ратови између браће, синова и синоваца краљевих, који бегаше савршено потчињен типичалу папе и владика.

Под наследницима Карла Ховнија, до почетка X века, систем феуда, монархом поддржаван, све је се већма укоренавао, велики вазали још се јаче осилише и народ се више распусти и разва-да; међу тим Скандинави пуштошише Брандуцку земљу. 911 Карло IV, назван Прости, уступи овим развојницима један део Невстрије, која се, од тога доба прозва Норманијом.

987 са Лујом V утасисе илеме Карловинто-вића, и по мњењу Фенегана тада Браначки монарх владаше само још једном ланеом; осталих 87 људних добара, што сачињаваху осталу Бранцију, бегашу постола својина независних господара, који по својој вољи проглашаваху и постављаху краљеве. Тако страхан неред бегаше у огромној па-рвини Карловои!

По смрти Луја V, помоћу својих вазала и солдата прогласи се за краља Брануцкога Хитије

Капет, један од оних 87 господара, гроф Париски и војвода Вранцуски: он бејаше први монарх од новог племена.

Овај титуларни краљ имао је доисне власти само над малим бројем градова, вароши и замака; он нити је имао војске, ни доходака и савршено је зависно од својих вазала. Војводе Бургоњски, Париски, Нормански, Акитенски, Бретањски и т. д, грофови од Фландрије, Шампања, Тулузе, Анжуја и т. д. и стотина других господара бејаху све независне власти и управљаху својим деловима по својој вољи. Њихова моћ бејаше тако велика порасла, да је краљ Хигије, само да би им се удобрио, тромесечну службу вазалске војске, свео на 40 дана; јер некада мораху кнежићи шиљати по нешто војске у службу сизерену своје и земаљскоме.

И дакле војска краљева састојаше се из континента феудалних, који пре него што дођоше у службу утврдише време које ће у тој провести, јер они само за толико време хране имађаху. Овај начин издржавања очевидно бејаше противан напретку и успесима војних операција.

Ратови се продужаваху без престанка на целој просторној земљи Вранцуске; ово је било велико зло и да би се уклонила од народа та непријатност што га могаше сваког тренутка ко опљачкати, — црква предложи и беше од чести усвојено те се 984 године створи онај тако звани **Мир Божији**. Бејаше т. ј. неколико дана у седмици кад је се морало оружје оставити; а с овим се хтело да

утиша мало бѣно оушевѣење ратно и заборае
жеље за овеу.

Роберто II поше се на престо 996, Ханри I
1031. Ови краљеви у ствари бѣаху велики феу-
длни господари. Ратови између господара уѣлних
добра кои представљаху толико сѣпушних држава,
— проужаваху се под њиховом владом, у исто
доба кад и ратови против краљева земаљских.

Мир божии, кои трајаше од понедеоника до
среде сваке седмице, — беше увѣден 1041.

Филип I поче да влада 1060. Прем да је он
управљао пуних 48 година, опет је мало припомогао
образоваваности општој, јер он бѣаше слабога ка-
рактера и имаѣаше неурѣдних обичаја.

Под Филипом I увѣде се орден за кавалерију
феудалнога доба, — у исто доба бѣаше и крсташка
војна, која имаѣаше цели да нагомила и купи
трѣне толике војне. Миліони бѣаху сваке врсте и
старости умешаше се у овој општој вртоглавици.
Тада бѣаше 500.000 пешака и око 130.000 коњиче
спремне за борбу, и бѣаше и успева јер оте Је-

лѣу VI, велики, поше се на престо 1108; он
бѣо велики са својим врианама, својом важношћу
и велима војним и политичким. Имао је министра
Сиѣра, кои му је помогао уздѣти се; са својим
великим личним својствима и новим ратовима које
предузео беше, он је стекао јак моралан утисак
у своје народу, те га и сви феудални господари
признадоше за највишега судију свота. (Продужите се)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА